

УДК. 351.862.4

Адам О.Ю.,

здобувач кафедри державного управління
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА ПРИРОДА СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Анотація. Визначено особливості та закономірності структурно-функціональної природи соціального капіталу. Проаналізовано реалізацію функцій в умовах сучасної системи державного управління.

Ключові слова: соціальний капітал, структура соціального капіталу, функція соціального капіталу, довіра.

Адам А.Ю.,

соискатель кафедры государственного управления Киевского национального
университета имени Тараса Шевченко

СТРУКТУРНО-ФУНКЦИОНАЛЬНАЯ СУЩНОСТЬ СОЦИАЛЬНОГО КАПИТАЛА В УСЛОВИЯХ СОВРЕМЕННОЙ СИСТЕМЫ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ

Аннотация. Определены особенности и закономерности структурно-функциональной природы социального капитала. Проанализирована реализация функций социального капитала в условиях современного общества.

Ключевые слова: социальный капитал, структура социального капитала, функция социального капитала, доверие.

Adam A.,

competitor of the department of public administration,
Taras Shevchenko national university

STRUCTURAL AND FUNCTIONAL CONTENT OF SOCIAL CAPITAL IN THE CURRENT SYSTEM OF GOVERNMENT

Annotation. Adequacy of structural functionalism as a scientific field is quite clearly evident in the development of the theory of social capital. The concept of social capital functions in the present research is the ability of capital as a separate category of wake source of tangible and intangible benefits.

At the same time, separation of functions may not be complete and requires further research , extension and refinement. Since it is not difficult to assume that every function can be viewed as a positive deterrent as the source of action and social capital.

If the acceleration of interaction between elements leads to acceleration of getting results it can be seen as positive. But it is worth noting that this process Encourage as "automation" of certain social actions, development of algorithms for social interaction. At the same time, it is well known that algorithmic interaction does not contribute to qualitative changes within the group, in fact - it impedes it.

In science generally considered destructive uncertainty as a factor of development. At the same time, modern scientific research more broadly examines the process and the results

it brings. In particular it is possible to follow the trend of transition from one qualitative state to another it is a result of uncertainty or instability. Moreover, quantum field theory clearly identifies the source of uncertainty revolutionary rapid development.

The contradiction of modern science clearly illustrates the functional structure of social capital. However, following the logic of the classical method of scientific analysis in general is easy to see the positive effect of social capital.

The importance and evidence of this statement is shown in the fact that the structural elements of social capital in different ethnic groups, nations, systems takes many forms. But this does not deny the generally positive synergistic effect of their interaction.

Key words: social capital, social capital structure, the function of social capital, trust.

Постановка проблеми. Цінним не лише з теоретичної точки зору, а й з практичної є дослідження структури соціального капіталу, визначення його структурних елементів. Незважаючи на те, що філософи, соціологи та економісти по різному визначають зміст соціального капіталу, погляди на його структуру є менш диференційованими.

Мета даного дослідження полягає у з'ясуванні основоположних принципів структурно-функціональної структури соціального капіталу в умовах сучасної системи державного управління.

Виклад основного матеріалу. На нашу думку потрібно погодитись з Ф. Фукуямою, який вважає, що соціальний капітал вирізняється серед інших форм капіталу його культурною основою. Створення та розвиток якого відбувається за допомогою культурних механізмів та інститутів. Насамперед це релігія, традиції та історичні звичаї [1; С. 26 – 31.].

Аналізуючи культурні механізми функціонування та відтворення соціального капіталу Н. Ларионова виділяє декілька його форм – довіра, цінності, норми, соціальна єдність та культура (рис. 1.2.).

Рис. 1.2. Структура соціального капіталу

Незважаючи на багатогранність поняття «довіра» більшість науковців вважає, що довіра є складовим елементом соціального капіталу. Якщо. Наприклад Р. Патнем розглядає довіру як елемент соціального капіталу, то Е. Лессер стверджує, що довіра, як самостійне поняття може бути водночас і джерелом соціального капіталу, і його результатом [2; С. 4 – 16.].

Дійсно, можна погодитись з Е. Лессером, що довіра і соціальний капітал посилюють один одного. Але такий підхід спроможний лише у випадку понятійного розмежування згаданих процесів. У випадку дослідження суті соціального капіталу шляхом визначення його структури неважко помітити, що соціальний капітал виявляється у дії – яка є його одночасно і результатом і критерієм. Довіру просто неможливо виміряти чи досягнути. Навпаки, довіра також буде визначатись результатом – дією. Тому довіра, на нашу думку, є складовим елементом соціального капіталу.

З позиції інституціонального підходу, довіра розглядається досить широко. Під довірою розуміють виконання зобов'язань без використання санкцій. Результатом дії довіри є зростання інвестицій, зменшення трансакційних витрат, прискорення виробничого чи іншого процесу та отримання відповідно результату [3; С. 5 – 24.].

На думку Я. Карнаї довіра виступає важливою складовою виробничих економічних відносин. Довіра економічних агентів один до одного зменшує потребу в затребуваності публічно-правових (судових) механізмів захисту майнових прав та договірних зобов'язань [4; С. 29 – 39.]. З нашого погляду ця думка є досить цінною. Оскільки результуючою дією з погляду автора виступає дія у формі економічного результату. В той час коли нормативно-правова система виступає лише у формі її надбудови. Таке розуміння сутності соціального капіталу та його структурних елементів не порушує логіку його функціонування та використання.

Неважко помітити закономірність, що суспільство з вищим рівнем довіри є економічно більш ефективним. Довіра є невід'ємним елементом ринкових відносин. На думку А. Ляско витрати ринкового механізму на трансакційні витрати значно нижчі. Це пояснюється тим, що економічні агенти зменшують витрати на забезпечення безпеки угод, перевірку надійності та платіжоздатності партнерів. Такі умови сприяють швидкому та більш широкому розвитку кола ділових партнерів, ринків, регіонів. Результатом дії довіри є посилення конкурентних правил функціонування механізму, стабільність та збалансованість його розвитку за рахунок притоку довгострокових інвестицій та інвестиційних проектів [5; С. 20 – 21.]. Норма, поряд з довірою, є іншою важливою структурною одиницею соціального капіталу. Але якщо довіра, з вищезазначеного виявляється як досить динамічна категорія, то норми в цьому відношенні є більш стабільними та консервативними. Хоча природа дії соціальної норми є схожою на дію довіри. Вона одночасно може бути як джерелом, так і результатом дії соціального капіталу.

В той же час, для нашого аналізу цінним є прояв норм як джерела соціального капіталу. Особливістю соціальної норми є те, що вона притаманна кожному елементу суспільства в пасивній формі – як результат розвитку суспільства, соціальної групи чи общини, в якій він народився. Тобто соціальна норма меншою мірою залежить від конкретного суб'єкта та не вимагає від нього спеціальних зусиль (дій) щодо її набуття [6; С. 29 – 39.].

Соціальна норма є важливим регулятором соціальних взаємодій. Норма стандартизує поведінку кожного елемента суспільства під певний алгоритм. Такий алгоритм, з позиції досвіду суспільства, соціальної групи чи общини є найбільш оптимальним.

Неважко помітити, що норма виступає своєрідною коміркою суспільного вираження як окремого індивіда, так і суспільної групи в цілому. Норма не лише визначає дію елементів групи, а й самоідентифікує її. Тобто норма виступає своєрідним елементом взаємодії більш широкого кола взаємодії елементів – соціальних груп, общин, етносів, суспільств.

Поряд з довірою та соціальними нормами потрібно виділити соціальну єдність як структурний елемент соціального капіталу. Зв'язки та відносини, правила, норми та переконання групуються в інтегративний показник – соціальна єдність.

Соціальна та особливо економічна практика довела, що соціальна приналежність окремого елемента є необхідною умовою його розвитку та функціонування. Як правило, в таких випадках наводять приклад соціальної не адаптованості ізольованих індивідів на тривалий час від будь-яких соціальних груп. Цей яскравий приклад проявляється будь-де, хоча можливо не в так чітко це можна побачити. Але кожен економічний чи соціальний суб'єкт намагається стати членом певних соціальних груп для набуття та використання їх переваг.

Культура протягом досить тривалого часу була поза межами наукового аналізу. А в ролі джерела суспільного чи навіть економічного розвитку навіть сьогодні сприймається далеко не всіма науковцями та дослідниками. В той же час можна погодитись з думкою Н. Ларіонової, що ця складність є результатом труднощів з самим розумінням поняття «культура» [1; С. 26 – 31.].

В той же час потрібно визнати, що традиції, звички, обряди притаманні соціальним групам, етносам, націям суттєво впливають на вектор соціального розвитку, якість соціальної взаємодії, а значить і соціальний капітал.

Американський дослідник Едвард Бенфілд один з перших ввів в науковий аналіз культуру як незалежний фактор. Дослідження Е. Бенфілда стосувалося державного управління. Вчений, у своєму дослідженні, знайшов пряму залежність між темпами розвитку та особливостями різних культурних систем [2; С. 4 – 16.].

Потрібно погодитись з автором, в тому місці, що поєднання великої кількості елементів, визначення їх спільної мети, поєднання інтересів можливе лише за допомогою культурних елементів. Крім того, незважаючи на те, що культура як елемент, джерело та фактор розвитку соціального капіталу є найбільш широким, все ж ми не можемо применшувати її роль поряд з іншими елементами. Доказом цього, є дія, як економічних так і соціальних суб'єктів, які вибудовують власні поведінкові алгоритми спираючись не на фактори, що сприятимуть максимізації корисності, а культуру.

Таким чином ми бачимо, що соціальний капітал досить багатогранне поняття. Елементи соціального капіталу – довіра, норми, соціальна єдність та культура виявляють його на різних рівнях суспільної взаємодії, визначають його особливості та закономірності виникнення, розвитку і функціонування.

Одним з перших функції соціального капіталу визначив Р. Патнем. На його думку соціальний капітал «сприяє координації та кооперації для взаємного блага» [7].

Широке трактування функції соціального капіталу дозволило автору вибудувати систему взаємовідносин складових його елементів – норм, мереж, довіри, які на його думку сприяли виконанню та реалізації вказаної функції.

В той же час, група вчених стверджує, що соціальний капітал виявляється в «результатах, що сприяють адаптації чи пристосуванню даної системи» [8]. Як бачимо, дане трактування наближене до розуміння функції в структурному функціоналізмі та є досить близьким до визначення Р. Патнема.

Адекватність структурного функціоналізму як наукового напрямку досить яскраво виявилось в розвитку теорії соціального капіталу. Поняття функції соціального капіталу в сучасних дослідженнях зводиться до здатності капіталу як самостійної категорії буди джерелом матеріальних та нематеріальних благ. Виходячи з такого підходу А. Портес виділяє такі функції соціального капіталу:

- встановлення соціального порядку;
- встановлення внутрішньогрупової підтримки;
- передача благ по «мережі соціального капіталу» [9].

Як бачимо, у всіх випадках мова йде про результуючу дію соціального капіталу. Крім того, важливим є те, що дія є результатом взаємовідносин певної соціальної мережі чи групи.

Узагальнюючи ці та інші підходи щодо виділення функцій соціального капіталу можна погодитись з функціональною структурою А. Конькова [10]:

- прискорення взаємодії між елементами групи;
- зменшення трансакційних витрат;

- забезпечення координації елементів групи;
- зниження невизначеності.

В той же час, потрібно відмітити, що виділення зазначених функцій не може бути завершеним і потребує подальшого дослідження, розширення та уточнення. Оскільки не важко помітити, що кожна виділена функція може розглядатись як позитивне так стримуюче джерело виникнення та дії соціального капіталу.

Якщо прискорення взаємодії між елементами приводить до пришвидшення отримання результату то це можна розглядати як позитив. Але варто відмітити, що цей процес приєє також «автоматизації» певних суспільних дій, виробленню алгоритмів суспільної взаємодії. В той же час загальновідомо, що алгоритмічна взаємодія не сприяє якісним змінам всередині групи, більше того – вона гальмує її.

Теорія фірми не тільки довела, що трансакція є невід'ємним елементом виробничого процесу, а й те, що її розмір визначає ставлення самого суб'єкту до суб'єкту в напрямку якого вона направлена. А це дозволяє зробити висновок, що трансакційні витрати, їх розмір та величина допомагають визначити та контролювати індивіду пріоритетність дій, їх результатів. Тому думка, щодо суцільно позитивного значення трансакційних витрат є поверхневою.

Функція координації суспільних елементів також може проявлятись двозначно. Якщо взяти до уваги персоніфікацію та індивідуалізацію сучасного суспільства, зростання потреб окремих індивідів у вираженні їх рис, переваг, особливостей визначена функція може слугувати скоріше критерієм не того, що потрібно робити, а як не потрібно діяти.

В науці загальноприйнятим вважається невизначеність як деструктивний фактор розвитку. В той же час, сучасні наукові дослідження більш широко розглядають цей процес та результати, що він несе. Зокрема можна прослідкувати тенденцію переходу від одного якісного стану до іншого саме в результаті невизначеності чи нестабільності. Більше того, квантова теорія поля чітко визначає невизначеність джерелом скачкоподібного революційного розвитку.

Висновки. Суперечність сучасного розвитку науки яскраво ілюструє функціональна структура соціального капіталу. В той же час, слідуючи логіці класичного методу наукового аналізу неважко помітити в цілому позитивну дію розвитку соціального капіталу. Важливість та доказовість такого твердження проявляється ще й у тому, що структурні елементи соціального капіталу в різних етносах, націях, системах набувають різних форм. Але це не заперечує в цілому позитивного синергічного ефекту їх взаємодії.

Використані джерела інформації:

1. Ларионова Н.И. Экономическая структура социального капитала / Н.И. Ларионова // Научный Татарстан. – №1. – 2010. – С. 26 – 31.

2. Ясин Е. Модернизация и общество / Е. Ясин // Вопросы экономики. – 2007. - №5. – С. 4 – 16.
3. Николаев И. Доверие как экономическая категория / И. Николаев // Общество и экономика. – 2006. - №1. – С. 5 – 24.
4. Карнаи Я. Честность и доверие в переходной экономике /Я. Карнаи // Вопросы экономики. – 2003. - №9. – С. 29 – 39.
5. Ляско А. Доверие и трансакционные издержки / А. Ляско // Вопросы экономики. – 2003. - №1. – С. 20 – 21.
6. Мачеринскене И. Социальный капитал организации: методология исследования / И. Мачеринскене // Социологические исследования. – 2006. - №3. – С. 29 – 39.
7. Patnam R.D. Bowling Alone: America's Declining Social Capital / R. Patnam // Journal Democracy. – 1995. – Vol.6. – №1. – P. 67.
8. Мертон Р.К. Явные и латентные функции / Р. Мертон // Американская социологическая мысль: тексты / Под. ред. В.И. Добренкова. – М., 1994. – 414 с.
9. Portes, A. & Fernandez-Kelly, P. (1992) in Americas, New Interpretive Essays, ed. Stepan, A. (Oxford Univ. Press, New York), pp. 248-274.
10. Коньков А.Т. Социальный капитал как концепция экономической социологии и его роль в системе экономического взаимодействия / Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора социологических наук. Специальность 22.00.03 - «Экономическая социология и демография». Москва – 2006. – 39 с.

References:

1. Laryonova N.Y. Ekonomycheskaia struktura sotsyal'nogo kapytala / N.Y. Laryonova // Nauchnyj Tatarstan. – №1. – 2010. – S. 26 – 31.
2. Yasyn E. Modernyzatsiya y obschestvo / E. Yasyn // Voprosy ekonomyky. – 2007. - №5. – S. 4 – 16.
3. Nykolaev Y. Dovyrye kak ekonomycheskaia katehoryia / Y. Nykolaev // Obschestvo y ekonomyka. – 2006. - №1. – S. 5 – 24.
4. Karnay Ya. Chestnost' y dovyrye v perekhodnoy ekonomyke /Ya. Karnay // Voprosy ekonomyky. – 2003. - №9. – S. 29 – 39.
5. Liasko A. Dovyrye y transakcyonnye yzderzhky / A. Liasko // Voprosy ekonomyky. – 2003. - №1. – S. 20 – 21.
6. Macherynskene Y. Sotsyal'nyj kapytal orhanyzatsyy: metodolohyia yssledovanyia / Y. Macherynskene // Sotsyolohycheskye yssledovanyia. – 2006. - №3. – S. 29 – 39.
7. Patnam R.D. Bowling Alone: America's Declining Social Capital / R. Patnam // Journal Democracy. – 1995. – Vol.6. – №1. – P. 67.
8. Merton R.K. Yavnye y latentnye funktsyy / R. Merton // Amerykanskaia sotsyolohycheskaia mysl': teksty / Pod. red. V.Y. Dobren'kova. – М., 1994. – 414 с.
9. Portes, A. & Fernandez-Kelly, P. (1992) in Americas, New Interpretive Essays, ed. Stepan, A. (Oxford Univ. Press, New York), pp. 248-274.
10. Kon'kov A.T. Sotsyal'nyj kapytal kak kontseptsiya ekonomycheskoj sotsyolohyy y eho rol' v systeme ekonomycheskogo vzaymodejstviya / Avtoreferat dySSERTatsyy na soyskanye uchenoj stepeny doktora sotsyolohycheskykh nauk. Spetsyal'nost' 22.00.03 - «Экономическая социология и демография». Москва – 2006. – 39 с

Рецензент: Неліпа Д.В., д.політ.н., доцент